

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์แนวคิดเชิงปรัชญาในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ โดยเน้นวิเคราะห์แนวคิดพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋าเป็นหลัก เนื่องจากพิจารณาว่า ปรัชญาทั้งสองเป็นปรัชญาหลักที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดของ วินทร์ เลียววาริณ พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้ วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญาดังกล่าว เพื่อพิจารณาวิธีการสื่อความหมายและ การจับเน้นแนวคิดจากนิยายวิทยาศาสตร์ 6 เล่ม โดยแบ่งเป็นเรื่องสั้น 43 เรื่อง และนวนิยาย 2 เรื่อง รวมเรื่องที่วิเคราะห์ทั้งสิ้น 45 เรื่อง งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสารและนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า แบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผล

ด้านแนวคิดเชิงปรัชญา จากการศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญา 3 กลุ่ม ได้แก่ พุทธปรัชญา ปรัชญาเต๋า และปรัชญาอื่น ๆ พบว่าแนวคิดเชิงปรัชญาในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ จำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่ แนวคิดเชิงพุทธปรัชญาและแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋า ทั้งนี้ใน ส่วนของแนวคิดเชิงปรัชญาอื่น ๆ ผู้วิจัยพบว่าปรัชญาอื่น ๆ ที่ วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอผ่าน นิยายวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ปรัชญาการเมือง ปรัชญาสังคม ปรัชญาเกี่ยวกับความงาม (สุนทรียศาสตร์) และปรัชญาเกี่ยวกับความรู้ของมนุษย์ (ญาณวิทยา) สามารถจัดอยู่ในขอบเขตของแนวคิดเชิง พุทธปรัชญาหรือแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าได้ เนื่องจากปรัชญาอื่น ๆ ดังกล่าวยังคงเป็นการมองโลก มองเหตุการณ์ในสังคมและมองสิ่งที่เกี่ยวพันมนุษย์ด้วยทัศนะเชิงพุทธหรือเต๋า ทว่าเฉพาะ เจาะจงลงไปว่ากำลังวิพากษ์วิจารณ์การเมือง สังคม ระบบความรู้ หรือสารัตถะแห่งความงามตาม การให้ความหมายของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงจัดแนวคิดเชิงปรัชญาอื่น ๆ เป็นสาขาย่อยของ ปรัชญาทั้งสองกลุ่มดังกล่าว โดยอยู่ในขอบเขตปรัชญา 4 สาขา ได้แก่ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และญาณวิทยา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวคิดทางพุทธปรัชญา

จากการศึกษาพบแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาทั้งสิ้น 40 แนวคิด แบ่งเป็นอภิปรัชญา 21 แนวคิด จริยศาสตร์ 17 แนวคิด และสุนทรียศาสตร์ 2 แนวคิด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 แนวคิดทางอภิปราย จากการศึกษาพบทั้งสิ้น 21 แนวคิด ดังนี้

1.1.1 ธรรมชาติของโลก จากการศึกษาพบแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของโลก จำนวน 3 แนวคิด ผ่านมุมมองความคิดใน 2 ประเด็น คือ

1.1.1.1 รังสรรค์วิทยา พบจำนวน 1 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดที่ว่าด้วยกำเนิดจักรวาลที่สัมพันธ์กับไตรลักษณ์และความเป็นเหตุปัจจัยสัมพันธ์ของจักรวาล ซึ่งมีสาระัตถะว่าความไม่เที่ยงและไร้ตัวตนเป็นสภาพที่แท้ของจักรวาล จักรวาลไม่มีจุดกำเนิดหรือจุดจบที่แท้ มีแต่การเกิดขึ้นและสูญสลายไปด้วยเหตุปัจจัยหมุนเวียนกันเป็นวัฏจักร หลักธรรมของแนวคิดนี้ ได้แก่ อิทัปปัจจยตาและไตรลักษณ์

1.1.1.2 จักรวาลวิทยา พบจำนวน 2 แนวคิด ดังนี้ 1. แนวคิดที่ว่าด้วยโครงสร้างของจักรวาลที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายแห่งเหตุปัจจัยสัมพันธ์ขนาดใหญ่และมีความไม่เที่ยงเป็นธรรมชาติ 2. แนวคิดที่ว่าด้วยโครงสร้างของจักรวาลที่มีมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งแห่งกระบวนการเหตุปัจจัยและการกระทำของมนุษย์ที่เป็นเหตุแห่งความเสื่อมของสรรพสิ่งในจักรวาล หลักธรรมที่โดดเด่นของแนวคิดทั้งสอง ได้แก่ อิทัปปัจจยตาและไตรลักษณ์

1.1.2 ธรรมชาติของมนุษย์ จากการศึกษาพบแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ จำนวน 18 แนวคิด ผ่านมุมมองความคิดใน 3 ประเด็น คือ

1.1.2.1 ธาตุแท้ของมนุษย์ พบทั้งสิ้น 13 แนวคิด โดยสามารถแบ่งแนวคิดทั้งหมดเป็น 2 กลุ่มตามหลักธรรมหลักของแนวคิด ได้แก่ 1. แนวคิดเรื่องเบญจขันธ์ พบทั้งสิ้น 1 แนวคิด โดยนำเสนอว่ากายและจิตของมนุษย์เป็นการประชุมปรุงแต่งของขันธ์ห้าที่ประมวลกันเข้าอยู่ในรูปกระแสเหตุปัจจัย ธาตุแท้ของมนุษย์จึงไม่เที่ยงและไร้ตัวตน 2. แนวคิดเรื่องไตรลักษณ์ พบทั้งสิ้น 12 แนวคิด สาระสำคัญของแนวคิดนี้ คือ การชี้ว่าชีวิตของมนุษย์ตกอยู่ได้สามัญลักษณะ 3 ประการ ประกอบด้วย แนวคิดเรื่องความไม่เที่ยง 2 แนวคิด ได้แก่ ความไม่เที่ยงโดยตัวสังขารของมนุษย์ และความไม่เที่ยงอันเป็นผลพวงจากความคิด แนวคิดเรื่องความทุกข์ 9 แนวคิด แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ทุกขทุกขตา พบ 4 แนวคิด สังขารทุกขตา พบ 2 แนวคิด และวิปริณามทุกขตา พบ 3 แนวคิด และแนวคิดเรื่องความไร้ตัวตน 1 แนวคิด หลักธรรมที่โดดเด่นของแนวคิดเกี่ยวกับธาตุแท้ของมนุษย์ทั้งสองกลุ่มดังกล่าว ได้แก่ ขันธ์ 5 และไตรลักษณ์

1.1.2.2 วิญญาณหรือจิต พบจำนวน 4 แนวคิด ดังนี้ 1. แนวคิดที่ว่าด้วยสภาพจิตอันไม่เที่ยงแท้ เนื่องจากการขับเคลื่อนระหว่างกิเลสและมโนธรรมในจิตใจของมนุษย์ 2. แนวคิดที่ว่าด้วยจิตที่ถูกโทสะบีบคั้น ยังผลให้สภาพจิตมีอาการคั่นรณกวัดแกว่ง ห้ามยาก รักษายาก 3. แนวคิดที่ว่าด้วยธรรมชาติของจิตที่เกิดดับด้วยเหตุปัจจัย หาความเที่ยงแท้มิได้ 4. แนวคิดที่ว่าด้วยจิตที่ผูกติดอยู่กับอุปาทานและอวิชชา ยังผลให้มนุษย์ไม่อาจเข้าถึงความจริงหรือพ้นไปจาก

ความทุกข์ที่มีอยู่ได้ หลักธรรมที่โดดเด่นของแนวคิดทั้งสี่ ได้แก่ ไตรลักษณ์ ปฏิจสมุปบาท อริยมรรค 8 และกิเลสตัณหาชนิดต่าง ๆ

1.1.2.3 เจตจำนงเสรี พบจำนวน 1 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดที่ว่าด้วยเจตจำนงเสรี ซึ่งถูกจำกัดด้วยเหตุปัจจัยและกฎแห่งกรรม โดยมีสาระตะว่า มนุษย์มีเจตจำนงเสรี คือ มีเสรีภาพในการเลือกกระทำ แต่ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ เสรีภาพดังกล่าวจะถูกจำกัดด้วยข้อจำกัดบางอย่าง เช่น สถานภาพและอำนาจทางสังคม กฎแห่งกรรม ผลในอดีต เหตุปัจจัยสัมพันธ์ บุคคลแวดล้อม ฯลฯ ผลที่เกิดขึ้นจึงไม่เป็นไปตามความคาดหวังของมนุษย์ หลักธรรมของแนวคิดนี้ ได้แก่ กรรม อิทัปปัจจยตา และกิเลสตัณหา

1.2 แนวคิดทางจริยศาสตร์ จากการศึกษาพบทั้งสิ้น 17 แนวคิด ผ่านมุมมองความคิดใน 3 ประเด็น ได้แก่

1.2.1 เกณฑ์การตัดสินค่าทางจริยะ พบจำนวน 2 แนวคิด ดังนี้ 1. แนวคิดที่ว่าด้วยการตัดสินคุณค่าแห่งการกระทำกรรมโดยพิจารณาจากเจตนาแห่งกระทำ คือ ใช้กุศลมูลและอกุศลมูลเป็นเกณฑ์ในการตัดสินค่าทางจริยะของมนุษย์ 2. แนวคิดที่ว่าด้วยการประเมินคุณค่าแห่งวัตถุสิ่งของซึ่งสัมพันธ์กับกรรมของมนุษย์ หลักธรรมที่สัมพันธ์กับแนวคิดทั้งสอง ได้แก่ กรรม กุศลมูล และอกุศลมูล

1.2.2 คำหรือคุณค่า พบทั้งสิ้น 11 แนวคิด แบ่งแนวคิดเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้
1. แนวคิดที่สื่อถึงคำหรือคุณค่าที่มนุษย์ควรยึดถือ 3 แนวคิด ประกอบด้วย แนวคิดที่ว่าคุณค่าแห่งความเสียสละ แนวคิดที่ว่าด้วยคุณค่าแห่งการมองโลกเชิงบวก และแนวคิดที่ว่าด้วยคุณค่าแห่งการรู้เท่าทันความจริงและการละวางอัตตาของมนุษย์ 2. แนวคิดที่สื่อถึงสิ่งมนุษย์ควรละวาง ด้วยพิจารณาว่าเป็นการทำลายคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ประกอบด้วย แนวคิดที่ว่าด้วยโลภะ แนวคิดที่ว่าด้วยโทสะ แนวคิดที่ว่าด้วยโมหะ แนวคิดที่ว่าด้วยตัณหาของมนุษย์ แนวคิดที่ว่าด้วยการยึดมั่นถือในอัตตา แนวคิดที่ว่าด้วยการยึดมั่นในทิฐิภูมิมานะ แนวคิดที่ว่าด้วยความลุ่มหลงในอำนาจทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ และแนวคิดที่ว่าด้วยความลุ่มหลงในสิ่งเสพสวดย หลักธรรมที่สัมพันธ์กับแนวคิดทั้งแปด ได้แก่ กิเลสตัณหาชนิดต่าง ๆ

1.2.3 อุดมคติของชีวิต พบจำนวน 4 แนวคิด แบ่งแนวคิดเป็น 2 กลุ่มตามประเภทของความสุข ดังนี้ 1. แนวคิดที่สื่อถึงความสุขเทียม 2 แนวคิด ประกอบด้วยแนวคิดที่ว่าด้วยความสุขอันเกิดจากการเสพสวดยวัตถุ และแนวคิดที่ว่าด้วยความสุขอันเกิดจากการเสพสวดยเวทนา 2. แนวคิดที่สื่อถึงความสุขแท้ตามทัศนะของ วินทร์ เลียววาริณ ประกอบด้วยแนวคิดที่ว่าด้วยความสุขเพราะความสงบทางใจและแนวคิดที่ว่าด้วยความสุขเพราะอาศัยปัญญาที่ถูกต้อง หลักธรรมที่สัมพันธ์กับแนวคิดทั้งสอง ได้แก่ ปัญญา โยนิโสมนสิการ อัตตาและอุปาทาน

1.3 แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์

จากการศึกษาพบ 2 แนวคิด ซึ่งการอภิปรายถึงปัญหาเกี่ยวกับศิลปะและความงามของมนุษย์ตามทัศนะของ วินทร์ เลียววาริณ ได้แก่ 1. แนวคิดที่ว่าด้วยคุณค่าแห่งจินตนาการและการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ ซึ่งไม่เพียงก่อให้เกิดความสำเร็จทางอารมณ์ แต่เป็นแบบจำลองที่นำไปสู่ความเข้าใจโลกและชีวิต 2. แนวคิดที่พิจารณาว่าความงามเป็นเพียงสิ่งสมมติ คือ เกิดจากความหมายและคุณค่าของมนุษย์

2. แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋า

จากการศึกษาพบแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าทับทั้งสิ้น 15 แนวคิด แบ่งเป็นแนวคิดทางอภิปรัชญา 7 แนวคิด แนวคิดทางจริยศาสตร์ 6 แนวคิด แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ 1 แนวคิด และแนวคิดญาณวิทยา 1 แนวคิด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 แนวคิดทางอภิปรัชญา จากการศึกษาค้นพบทั้งสิ้น 7 แนวคิด ดังนี้

2.1.1 ธรรมชาติของโลก จากการศึกษาค้นพบแนวคิดที่ว่าด้วยธรรมชาติของโลกทั้งสิ้น 4 แนวคิด ผ่านมุมมองความคิดใน 2 ประเด็น คือ

2.1.1.1 วัตรจักรวิทยา พบจำนวน 2 แนวคิด ดังนี้ 1. แนวคิดที่ว่าด้วยกำเนิดจักรวาลซึ่งสัมพันธ์กับการขับเคลื่อนระหว่างหยินและหยางในฐานะเหตุปัจจัยสัมพันธ์ 2. แนวคิดที่ว่าด้วยกำเนิดจักรวาลที่สัมพันธ์กับกฎการหมุนวนแบบวัฏจักร เป้าหมายของแนวคิดทั้งสอง คือ การสอนให้มนุษย์ตระหนักถึงความจริงและเลือกทำในสิ่งที่สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ

2.1.1.2 จักรวาลวิทยา พบจำนวน 2 แนวคิด ดังนี้ 1. แนวคิดที่สื่อถึงโครงสร้างของจักรวาลที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เหตุเพราะการขับเคลื่อนระหว่างหยินและหยาง เมื่อใดที่ขั้วหนึ่งมีพัฒนาการไปถึงจุดสูงสุดจะหมุนวนกลับยังไปทิศตรงกันข้าม 2. แนวคิดที่ว่าด้วยโครงสร้างจักรวาลที่มีลักษณะเป็นโครงข่ายขนาดใหญ่เรียกว่า “มหাজักรวาล” แต่ละส่วนของโครงสร้างต่างอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่อย่างเป็นเอกเทศ เป้าหมายของแนวคิดทั้งสอง คือ การเรียกร้องให้มนุษย์หยุดการกระทำที่ฝืนธรรมชาติ วางตนอยู่เหนือความขัดแย้งด้วยการเดินทางสายกลาง

2.1.2 ธรรมชาติของมนุษย์ จากการศึกษาค้นพบแนวคิดที่ว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ทั้งสิ้น 3 แนวคิด ผ่านมุมมองความคิดใน 3 ประเด็น คือ

2.1.2.1 ธาตุแท้ของมนุษย์ พบจำนวน 1 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดที่เชื่อว่าธาตุแท้ของมนุษย์นั้นบริสุทธิ์ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติด้านดี ทว่าเมื่อเข้าสู่สังคมที่เต็มไปด้วยสิ่งสมมติที่มนุษย์สร้างขึ้นและบัญญัติขึ้น คุณลักษณะแห่งความดีงามนี้ก็ค่อย ๆ หายไป มีกิเลสตัณหาเข้ามาแทนที่ การหลงลืมธรรมชาติดั้งเดิมของตน ส่งผลให้มนุษย์หันไปใช้ชีวิตอย่างสุดโต่งและ

กระทำในสิ่งที่ฝืนธรรมชาติ เป็นเหตุให้มนุษย์ต้องประสบกับความทุกข์ แนวคิดดังกล่าวมุ่งเรียกร้องให้มนุษย์หวนคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของตนด้วยการเดินทางสายกลาง วางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ และละวางอัตตาของตนเอง

2.1.2.2 วิญญาณหรือจิต พบจำนวน 1 แนวคิด คือ แนวคิดที่ถือว่าจิตดั้งเดิมของมนุษย์ที่เคยบริสุทธิ์ เมื่อแปดเปื้อนไปด้วยกิเลสตัณหาจะนำไปสู่ปัญหาและความทุกข์ แนวคิดนี้คล้ายคลึงกับแนวคิดพุทธปรัชญาที่มองว่า จิตมีลักษณะดั่งนรกวัดแกว่ง แต่ในลัทธิเต๋าจะอธิบายว่าลักษณะดังกล่าวเกิดจากการแรงปฏิกิริยาระหว่างชั่วตรงข้ามที่ขาดความสมดุล อาทิ การใช้ชีวิตสุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง ความไม่สมดุลระหว่างชั่วตรงข้ามจะทำให้จิตหม่นหมอง มนุษย์สามารถจัดการกับสภาพจิตดังกล่าวได้ด้วยการตระหนักถึงกฎธรรมชาติ รักษาสมดุลของจิตด้วยการเดินทางสายกลางและละวางอัตตาลงเสีย

2.1.2.3 เจตจำนงเสรี พบจำนวน 1 แนวคิด คือ แนวคิดที่ถือว่ามนุษย์มีเจตจำนงเสรี ทว่าถูกจำกัดด้วยเหตุปัจจัยและสภาพแวดล้อม ในหลายครั้งมนุษย์ใช้เจตจำนงเสรีด้วยความไม่รู้ จึงนำไปสู่ความทุกข์และก่อให้เกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน อย่างไรก็ตาม หากมนุษย์ใช้เจตจำนงเสรีในลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกับธรรมชาติ ละวางอัตตาและตัณหาลงเสีย ย่อมนำไปสู่ความสุขได้

2.2 แนวคิดทางจริยศาสตร์ จากการศึกษาพบทั้งสิ้น 6 แนวคิด ผ่านมุมมองความคิดใน 3 ประเด็น ได้แก่

2.2.1 เกณฑ์การตัดสินค่าทางจริยะ พบจำนวน 1 แนวคิด คือ แนวคิดที่ว่าด้วยการยึดถือกฎธรรมชาติเป็นเกณฑ์ในการตัดสินค่าทางจริยะของมนุษย์ วินทร์ เลียววาริณ พิจารณาว่ากฎระเบียบทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็น “แม่แบบ” แห่งพฤติกรรมของมนุษย์เป็นขอบข่ายทางวัฒนธรรมที่ไม่น่าเชื่อถือ เพราะมนุษย์มักคอยหาช่องหลบเลี่ยงบิดเบือนจนแม่แบบนั้นเต็มไปด้วยช่องโหว่ ดังนั้น แม่แบบทางจริยธรรมที่ดีจึงควรสอดคล้องกับธรรมชาติ

2.2.2 ค่าหรือคุณค่า พบจำนวน 3 แนวคิด ดังนี้ 1. แนวคิดที่ว่าด้วยคุณค่าอันเกิดจากการละวางจากความยึดมั่นถือมั่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความความยึดมั่นถือมั่นในความรู้ทางโลก 2. แนวคิดด้วยคุณค่าอันเกิดจากการใช้หลักการของ “หยิน” ในการครองชีวิต เช่น ละวางอัตตาน้อมตนลงต่ำ ฯลฯ 3. แนวคิดที่ว่าด้วยคุณค่าอันเกิดจากการวางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ

2.2.3 อุดมคติของชีวิต พบจำนวน 2 แนวคิด สาระสำคัญของแนวคิดกลุ่มนี้คือ การเสนอหลักการแห่งการดำเนินชีวิต อันเป็นอุดมคติแห่งการดำเนินชีวิตแบบเต๋า ดังนี้ 1. แนวคิดที่ว่าด้วยความสุขอันเกิดจากการละวางอัตตาและการวางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ 2. แนวคิดที่ว่าด้วยความสุขอันเกิดจากการละวางตนโดยใช้บุคลิกแบบ “หยิน” และการเดินทางสายกลาง

2.3 แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์

ผลการศึกษาพบแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ 1 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดว่าด้วยการไม่ติดพันในสิ่งเปรียบเทียบและการละวางอัตตาเพื่อเข้าถึงความงามที่แท้จริง แนวคิดนี้ชี้ว่าความงามนั้นปราศจากขอบเขต แทรกซึมในทุกสิ่ง แม้สิ่งที่ดูบกพร่องก็ยังคงมีความงามแฝงอยู่ ทว่าเหตุที่มนุษย์มองไม่เห็นความงามดังกล่าวก็เพราะติดพันในความหมาย การเปรียบเทียบ มาตรฐาน และคุณค่าที่ตนหยิบยื่นให้แก่สิ่งต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงความงามที่แท้จริง จึงควรละวางอัตตา ทัศนียานะและกิเลสตัณหาที่ตนมีไว้เบื้องหลัง

2.4 แนวคิดทางญาณวิทยา

ผลการศึกษาพบแนวคิดทางญาณวิทยา 1 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดว่าด้วยการชี้ถึงโทษภัยของความรู้ทางโลกและเชิดชูความรู้ที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ วินทร์ เลียววาริณนำเสนอว่าความรู้ทางโลกเป็นเหตุแห่งคณห์ต่างจาก “ความรู้ฝ่ายเต๋า” ซึ่งเป็นความรู้ที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ปราศจากทัศนียานะและความยึดมั่นถือมั่น จึงนำไปสู่ความจริงและความสุขได้มากกว่าความรู้ทางโลก

ด้านกลวิธีการนำเสนอแนวคิด จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้จำแนกกลวิธีในการนำเสนอแนวคิดในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ออกเป็น 7 กลวิธีใหญ่ ๆ ดังนี้

1. การนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง

จากการศึกษาพบการนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง 17 เรื่อง แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. ชื่อเรื่องที่ดึงจากสิ่งที่มีผู้เขียนกำลังวิพากษ์หรือตั้งคำถาม พบ 3 เรื่อง ได้แก่ “7020: โลกแห่งความสุข” “เกมพระพรหม” และ “บริ โภคนิยม”
2. ชื่อเรื่องที่ดึงจากเหตุการณ์หรือสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญของเรื่อง พบ 7 เรื่อง ได้แก่ “ปฐมภพ” “อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ” “บางกะโพ้ง” “สงครามนิรันดร์” “เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต” “เช็กส์พีวชั่น” และ “อัฐสุตรา”
3. ชื่อเรื่องที่ดึงจากตัวละครในเรื่อง พบ 3 เรื่อง ได้แก่ “เด็กสองโลก” “คนเสเพล” และ “พระเจ้าองค์สุดท้าย”
4. ชื่อเรื่องที่ดึงโดยใช้สัญลักษณ์ พบ 4 เรื่อง ได้แก่ “กุหลาบสีแดงกับเทียวบินสุดท้าย” “ดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง” “ปรมาณู, ไวน์, หมา” และ “ราตรีดาวกระพริบ”

2. การนำเสนอแนวคิดผ่านผู้เล่าเรื่อง

จากการศึกษาพบ 15 เรื่อง สามารถแบ่งตามวิธีการนำเสนอออกเป็น 2 กลุ่มย่อย ๆ ดังนี้

2.1 การนำเสนอแนวคิดผ่านความเห็นของผู้เล่าเรื่อง ในที่นี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

2.1.1 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง (Internal narrator)

2.1.1.1 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก (Character narrator) พบจำนวน 2 เรื่อง การนำเสนอแนวคิดในที่นี้มี 2 ลักษณะ คือ 1. ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครเอก ดำเนินเรื่องให้ผู้อ่านรับรู้ผ่านมุมมองของตน วิธีการนี้ง่ายต่อการดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าได้เรียนรู้บทเรียนไปพร้อมกับตัวละคร แนวคิดเชิงปรัชญาในที่นี้จะถ่ายทอดผ่านคำพูดของตัวเอกซึ่งเรียนรู้บางสิ่งบางอย่างจากเหตุการณ์ในเรื่อง 2. ผู้เล่าเรื่องใช้บทสนทนาระหว่างตัวละครเอกและตัวละครรองสื่อแนวคิดเชิงปรัชญา ในสถานการณ์นี้ เสียงผู้เล่าเรื่องจะถูกจำกัดไว้ชั่วคราว ผู้อ่านจะรับรู้แนวคิดผ่านการตีความจากบทสนทนาโดยตรง

2.1.1.2 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยานหรือผู้สังเกตการณ์ (Witness narrator)

พบจำนวน 1 เรื่อง แนวคิดในกลุ่มนี้จะสื่อสารผ่านมุมมองจำกัดของตัวละครรอง เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกเห็นใจ ตัวละครเจ้าของมุมมอง ขณะเดียวกันก็มองเห็นความขัดแย้งระหว่างสิ่งตัวละครคิดและความเป็นจริงตามท้องเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านสนใจและค้นหาความหมายที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังสื่อสาร ทั้งสิ่งที่เป็นเป้าหมาย ประเด็นที่กำลังวิพากษ์ แนวคิดสำคัญและมุมมองเชิงปรัชญาที่แฝงเร้นอยู่ในแนวคิดนั้น

2.1.2 ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง (External narrator)

2.1.2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ (Omniscient narrator) พบจำนวน 1 เรื่อง จุดเด่นของการนำเสนอแนวคิดในกลุ่มนี้ คือ การใช้เสียงของสัพพัญญูเล่นกับมุมมองภายนอกและมุมมองภายในของเรื่อง โดยให้เรื่องราวส่วนใหญ่สื่อผ่านมุมมองภายนอกของสัพพัญญู แต่เมื่อถึงเหตุการณ์สำคัญหรือสถานะบีบคั้นจะเปลี่ยนมุมมองภายนอกมาเป็นมุมมองภายในของตัวละครเอก การสลับมุมมองดังกล่าวจะทำให้ผู้อ่านเห็นความขัดแย้งระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและสภาวะทางจิตใจของตัวละคร ผู้อ่านต้องอ่านเรื่องราวทั้งหมด ตั้งข้อสังเกต ตีความการเสนอเรื่องของผู้เล่าเรื่อง จึงจะเข้าใจแนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ

2.1.2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด (Limited narrator) พบจำนวน 4 เรื่อง

โดยนำเสนอแนวคิดใน 3 ลักษณะ คือ 1. ผู้เล่าเรื่องเล่าผ่านมุมมองของตัวละครตัวหนึ่ง บรรยายเรื่องตามความรู้สึกนึกคิดของตนโดยไม่เข้าไปในความคิดของตัวละครอื่น จากนั้นจึงจบเรื่องอย่างพลิกความคาดหมาย โดยจะเฉลยว่าสิ่งที่ตัวละครเข้าใจทั้งหมดผิดไปจากความเป็นจริง 2. ผู้เล่าเรื่องอยู่ในฐานะผู้สังเกตการณ์ที่ไร้เดียงสาซึ่งเล่าเรื่องอย่างซื่อ ๆ ตามสิ่งที่ตนเห็น เพื่อขบขันให้พฤติกรรมของตัวละครอื่น ๆ ที่ตกเป็นเป้าแห่งการวิพากษ์ดูน่าตำหนิเดียนมากขึ้น 3. ผู้เล่าเรื่องมีความสามารถพิเศษในการฉายความรู้สึกนึกคิดในใจของตนให้ตัวละครอื่น ๆ รับรู้ ผู้เล่าเรื่องในลักษณะนี้จะพยายามสร้างความพัวเลือนระหว่างความจริงและความฝัน เพื่อนำไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาว่าด้วยความไร้ตัวตนและไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่ง

2.2 การนำเสนอแนวคิดผ่านการแฝงนัยของผู้เล่าเรื่อง

การนำเสนอแนวคิดประเภทนี้เป็นการนำเสนอโดยอ้อมผ่านความขัดแย้งระหว่างความเป็นจริงกับสิ่งที่ปรากฏให้เห็น โดยมักเป็นความขัดแย้งระหว่างคำพูดและสถานการณ์ ในที่นี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.2.1 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง (Internal narrator)

2.2.1.1 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครหลัก (Character narrator) พบจำนวน 2 เรื่อง

โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. ผู้เล่าเรื่องเล่าเรื่องของตนเองโดยไม่ตระหนักว่าการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ผิด ซ้ำยังขยายความคิดที่ผิดธรรมชาติให้หนักยิ่งขึ้น ความขัดแย้งระหว่างพฤติกรรมของตัวละครและมาตรฐานของสังคมที่ผู้อ่านรับรู้ นำไปสู่การประเมินค่าการกระทำซึ่งสัมพันธ์กับแนวคิดเชิงปรัชญา 2. ผู้เล่าเรื่องแสดงเจตนาของตนอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่ทราบว่าการกระทำของตนเป็นสิ่งที่ผิด ทั้งยังพยายามเบี่ยงเบนให้ผู้อ่านคิดว่าเป้าหมายในการวิพากษ์คือกลุ่มคนที่ตนกำลังหลอกลวง ทว่าในที่สุดผู้อ่านย่อมตระหนักว่าการโกหกหลอกลวงของผู้เล่าเรื่องคือสิ่งยืนยันว่าผู้เล่าเรื่องเป็นเป้าหมายแห่งการวิพากษ์

2.2.1.2 ผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยานหรือผู้สังเกตการณ์ (Witness narrator) พบจำนวน 1 เรื่อง

ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้จะทำหน้าที่เฝ้ามองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นำสิ่งที่ตน “รู้” มาบรรยายให้ผู้อ่านทราบ โดยไม่เข้าไปในความคิดของตัวละครอื่น แต่จะให้ข้อสังเกตและแสดงความคิดเห็นที่มีต่อเหตุการณ์ประกอบการเล่าเรื่อง เรื่องกลุ่มนี้จะใช้การแฝงนัยด้วยถ้อยคำ เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความประหลาดอันบกพร่องของตัวละครแล้วหันกลับมาพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมที่ตนอาศัยอยู่

2.2.2 ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง (External narrator)

2.2.2.1 ผู้เล่าเรื่องแบบผู้รู้ (Omniscient narrator) พบจำนวน 2 เรื่อง ผู้เล่าเรื่องจะปรากฏในลักษณะของ “เสียง” ซึ่งเสมือนผู้กำกับคอยสอดแทรกและรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง การพรรณานัยปรากฏผ่านถ้อยคำในการบรรยายเนื้อความ การใช้อารมณ์ขัน คำสรรเสริญ ยกย่อง หรือคำโฆษณาชวนเชื่ออันสวดยหรูแฝงเร้นการเขี่ยหยันกระทบกระเทียบเป้าหมายในการวิพากษ์ของผู้เล่าเรื่อง ตลอดจนให้ภาพที่ขัดกันระหว่างสิ่งที่ปรากฏกับความเป็นจริง เรื่องราวเป็นไปในเชิงชี้แนะให้ผู้อ่านตระหนักว่า การกระทำของมนุษย์ที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันเป็นสิ่งบกพร่องและอาจนำไปสู่ปรากฏการณ์หายนะดังเช่นหายนะในเรื่อง

2.2.2.2 ผู้เล่าเรื่องแบบรับรู้จำกัด (Limited narrator) พบจำนวน 2 เรื่อง การใช้ผู้เล่าเรื่องประเภทนี้มี 2 ลักษณะ คือ 1. ผู้เล่าเรื่องเล่าผ่านมุมมองของตัวละครที่ไร้เดียงสา เพื่อให้ความไร้เดียงสาของตัวละครเจ้าของมุมมองนำไปสู่ความพรั่นเลือนในการแยกแยะระหว่างความจริงและความลวง การพรรณานัยจึงเกิดขึ้นเมื่อผู้อ่านมองเห็นความจริงในเรื่องสมมติ แต่ผู้เล่าเรื่องกลับมองไม่เห็น 2. ผู้เล่าเรื่องเล่าเรื่องผสมผสานกับกลวิธีเมตาฟิสิกซ์ จงใจเปลือยกระบวนการแต่งเรื่องผ่านบทสนทนาของตัวละครโดยไม่เข้าไปในความรู้สึกคิดของตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าผู้แต่งมิได้มีอิสระหรือมีอำนาจเหนือผู้อ่าน ในบางครั้งวรรณกรรมถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองความปรารถนาของผู้อ่านหรือนายทุน มิใช่ด้วยเจตนาจรรยาของผู้แต่ง

3. การนำเสนอแนวคิดผ่านคู่ตรงข้าม

จากการศึกษาพบนิยาย 12 เรื่องที่เสนอแนวคิดผ่านคู่ตรงข้าม โดยปรากฏในรูปตัวละครคู่ขัดแย้งซึ่งเป็นตัวแทนความคิดเชิงนามธรรม ได้แก่ มนุษย์-ไม่ใช่มนุษย์ (มนุษย์ต่างดาวหรือหุ่นยนต์) ความเป็นชาย-ความเป็นหญิง จิตดี-จิตชั่ว ชะตาชีวิต-อดีตภวนิยม มีเจตจำนงเสรี-ไม่มีเจตจำนงเสรี ศูนย์กลาง-ชายขอบ ทุนนิยม-อนุรักษนิยม ผู้ได้ประโยชน์-ผู้เสียประโยชน์ มีคุณค่า-ไม่มีคุณค่า วัตถุนิยม-จิตนิยม ความเจริญ-ความเสื่อม และวิทยาศาสตร์-ปรัชญา ตัวละครคู่ขัดแย้งดังกล่าวจะมีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ความคิด พฤติกรรม การกำเนิด สภาพแวดล้อม คุณสมบัติประจำตัว ฯลฯ ที่บ่งชี้ถึงความเป็นคู่ตรงข้ามอย่างชัดเจน การสื่อสารแนวคิดจะสื่อผ่านการวิวาทะของตัวละคร ได้แก่ การให้ตัวละครแต่ละฝ่ายวิพากษ์วิจารณ์ความคิดความเห็นซึ่งกันและกัน การให้ตัวละครฝ่ายหนึ่งตั้งคำถามรุกรไ้ให้อีกฝ่ายจนมุมหรือตั้งคำถามสะกิดเตือนให้อีกฝ่ายขบคิดพิจารณาถึงค่านิยมหรือความประพฤติดของตนเอง และการให้ตัวละครทั้งสองฝ่ายแสดงพฤติกรรมขัดแย้งซึ่งกันและกัน เป้าหมายของคู่ขัดแย้งเป็นไปเพื่อให้ผู้อ่านเปรียบเทียบ มองหาความสัมพันธ์ภายใต้ความขัดแย้งหรือการวิวาทะระหว่างตัวละครสองฝ่าย ทั้งนี้สังเกตว่า ตัวละครที่ถือข้างแนวคิดเชิงปรัชญาจะได้รับชัยชนะเหนือตัวละครที่ยืนอยู่ฝั่งตรงกันข้ามเสมอ

4. การนำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์

จากการศึกษาพบการนำเสนอแนวคิดผ่านสัญลักษณ์ผ่านนิยาย 13 เรื่อง สัญลักษณ์ในที่นี้ปรากฏใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ สัญลักษณ์ในรูปตัวละครหรืออวัยวะของตัวละคร พบผ่านนิยาย 10 เรื่อง โดยพบทั้งสิ้น 14 สัญลักษณ์ ได้แก่ หุ่นยนต์นักประพันธ์ แอนดรอยด์ที่มีตราประทับ แอนดรอยด์ที่ไม่มีตราประทับ มนุษย์ต่างดาว คน ลิง หมาหลังอาน คอมพิวเตอร์ (บุคลาธิษฐาน) รัฐบาลเทพ กองทัพฝ่ายมืด มายา (ตัวละครหญิง) ดารา (ตัวละครหญิง) และขาของตัวละคร จิตของตัวละคร ลักษณะที่สอง คือ สัญลักษณ์ในรูปวัตถุสิ่งของหรือสัตว์ พบผ่านนิยาย 7 เรื่อง โดยพบทั้งสิ้น 17 สัญลักษณ์ ได้แก่ ดอกกุหลาบ เพชร แหวน ดอกไม้ไฟ ปริมาณ ไลน์แดง เครื่องแก้ว สารพัดนึก ตัวเลข ดาวเหนือ สัญลักษณ์เต่า (ไท่จี๋) ตัวอักษรจีน (อักษรอี) แผนภูมิอีจิง โมเดลทางคณิตศาสตร์ ภาพเขียน ฉลาม ผีเสื้อและโลกที่มีแต่สตรีเพศ

5. การนำเสนอแนวคิดผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร

จากการศึกษาพบการนำเสนอแนวคิดผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละครผ่านนิยาย 17 เรื่อง การนำเสนอแนวคิดกลุ่มนี้มี 2 ลักษณะ คือ 1. นำเสนอผ่านพัฒนาการของเรื่อง พบจำนวน 7 เรื่อง ได้แก่ พัฒนาการของเหตุการณ์หรือการกระทำของตัวละครที่ค่อย ๆ รุนแรงขึ้น กระทั่งนำไปสู่ประเด็นวิพากษ์ว่า สิ่งที่ตัวละครกระทำหรือตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องใช่หรือไม่ หากใช่ เหตุใดตัวละครจึงยังคงพบกับความทุกข์ 2. นำเสนอผ่านพัฒนาการทางความคิดของตัวละครที่เปลี่ยนไป พบจำนวน 10 เรื่อง โดยมากเป็นตัวละครที่มีความคิดฝังแน่นอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต่อมาเมื่อมีปมขัดแย้งบางอย่างนำตัวละครไปสู่การเรียนรู้ว่า สิ่งที่ตนเคยเชื่อถือนั้นผิดหรือเป็นเพียงความจริงส่วนหนึ่ง ความจริงแท้จริงเป็นการมองโลกเชิงปรัชญาที่ตนเคยมองข้ามหรือไม่ยอมรับ ความคิดของตัวละครที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ มักเปลี่ยนจากระบบคิดแบบวิทยาศาสตร์สุดโต่งไปเป็นแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาหรือปรัชญาเต๋า

6. การนำเสนอแนวคิดผ่านการประสานทัศนศิลป์และวรรณศิลป์

จากการศึกษาพบการนำเสนอแนวคิดผ่านประสานทัศนศิลป์ผ่านนิยาย 3 เรื่อง กลวิธีนี้จะให้ภาพเป็นการจุดเด่นในการนำเสนอเนื้อหา ทั้งสีสรรของพื้นหลัง วัตถุ รูปแบบและขนาดอักษรในภาพล้วนเป็นองค์ประกอบที่ถูกจัดวางอย่างมีนัยยะสำคัญ สีสรรของภาพมักเป็นสีขาว สีดำ และสีเทา เพื่อสื่อถึงอารมณ์เชิงลบและกระตุ้นความรู้สึกของผู้อ่าน เรื่องส่วนใหญ่มีเป้าหมายประสงค์ในการวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรม ความคิด ความเชื่อ และระบบความรู้ของมนุษย์ วิทยาศาสตร์มักถูกจัดวางให้อยู่ในฝ่ายของ “ความไม่เป็นธรรมชาติ” “ความมืด” “ความก้าวร้าว” “ความแข็งกระด้าง” “กิเลส” หรือ “อวิชชา” ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ทำให้มนุษย์ไม่มองโลกตามความเป็นจริง ข้างฝ่ายปรัชญาคือ “ธรรมชาติ” “แสงสว่าง” “ความอ่อนโยน” “จิตวิญญาณบริสุทธิ์” “การเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ”

“การปล่อยวาง” “ความตระหนักรู้” หรือ “ความรู้แจ้ง” ดังนั้นจะพบว่าวิทยาศาสตร์และปรัชญาถูกจัดวางในฐานะคู่ตรงกันข้ามผ่านองค์ประกอบทางทัศนศิลป์ที่ประสานด้วยวรรณศิลป์

7. การนำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบท

จากการศึกษาพบการนำเสนอแนวคิดผ่านสัมพันธบทใน 2 ลักษณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

7.1 คติบท หมายถึง ข้อความ “นำเรื่อง” นิยายวิทยาศาสตร์แต่ละเรื่อง ลักษณะคล้ายคำโปรย เนื้อความเกี่ยวกับความจริงของธรรมชาติและพฤติกรรมของมนุษย์ มีลักษณะเป็นข้อความสั้น ๆ โดยมากยาวเพียง 1-2 บรรทัด บางข้อความมีขนาดยาว แต่จะไม่เกิน 20 บรรทัด ในที่นี้ผู้วิจัยแบ่งคติบทเป็น 6 ประเภท โดยเรียงลำดับจำนวนจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ 1. เนื้อความจากวาทะนักคิดและนักปราชญ์ 18 เรื่อง 2. เนื้อความจากบันเทิงคดี 10 เรื่อง 3. เนื้อความจากคัมภีร์ทางศาสนา 7 เรื่อง 4. เนื้อความจากสารคดี 5 เรื่อง 5. เนื้อความจากตำนาน 2 เรื่อง 6. เนื้อความจากสุภาษิต 1 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 43 เรื่อง นอกจากนี้ยังพบคติบทชนิดพิเศษในเรื่องอภิสตรางอีก 1 เรื่อง โดยมีเนื้อความจัดอยู่ในกลุ่มวาทะนักคิดและนักปราชญ์ รวมคติบทที่พบทั้งสิ้น 44 เรื่อง

จากการศึกษาพบว่าเนื้อความของคติบทมีที่มาจากหลายแหล่ง แหล่งที่มาจำนวนมากเกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลทางปรัชญาและศาสนา แสดงให้เห็นอิทธิพลของแนวคิดเชิงปรัชญาและศาสนาที่ไหลเวียนเป็นบริบทแวดล้อมให้แก่นิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ บทบาทของคติบท ไม่เพียงทำหน้าที่บอกไปถึงแก่นของเรื่อง แต่ยังเป็นสัมพันธบทที่สอดคล้องประสานเชิงแสงส่งผลต่อการตีความในบริบทที่กว้างออกไป การอ่านงานของ วินทร์ เลียววาริณ จึงสามารถอ่านได้ในหลายระดับ ทั้งในระดับเพื่อความบันเทิง เพื่อการตีความเนื้อหาเชิงเสียดสีสังคมและพฤติกรรมมนุษย์ หรือลึกลงไปถึงระดับปรัชญา

7.2 การอ้างอิง (Allusion) พบจำนวน 5 เรื่อง โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

7.2.1 การอ้างอิงเรื่องเล่า พบจำนวน 3 เรื่อง ในที่นี้เป็นการที่ตัวละครหนึ่งหยิบยกเรื่องเล่าเรื่องอื่น ๆ มาเล่าให้ตัวละครอีกตัวฟัง เพื่อบอกนัยยะทางความคิดของตนหรือเพื่อโน้มน้าวความคิดของอีกฝ่ายให้คล้อยตาม เรื่องเล่าในที่นี้ไม่เพียงช่วยขบขันแนวคิดเชิงปรัชญา แต่ยังทำให้ผู้อ่านทราบถึงมุมมองความคิดของตัวละครแต่ละฝ่าย เพราะโดยปกติ เมื่อเล่าเรื่องจบตัวละครที่สนทนากันจะแลกเปลี่ยนความคิดที่มีต่อเรื่องเล่าที่นำเสนอ ฉะนั้นเมื่อเกิดเหตุพลิกผันหรือถึงจุดขัดแย้งของเรื่อง ผู้อ่านย่อมยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้โดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับความคิดของตัวละคร

7.2.2 การอ้างอิงวรรณคดี พบจำนวน 2 เรื่อง วรรณคดีที่ถูกอ้างอิงมักเป็น เนื้อความจากวรรณกรรมที่มีแนวคิดทางศาสนา หน้าที่ของวรรณคดีคือการทำให้เกิดการความโยงใยระหว่างตัวบท ทำให้เห็นการปะทะของเสียงอย่างน้อยสองเสียง เสียงแรกคือเสียงของ วินทร์ เลียววาริณ ซึ่งถ่ายทอดทัศนะในการมองโลกผ่านปากตัวละครเอกถูกประสบการณ์เกี่ยวกับงานอดิเรกทางความคิด เสียงที่สอง คือ เสียงของตัวบทดั้งเดิม ซึ่งแสดงแนวคิดเชิงปรัชญาในตามความเชื่อของผู้แต่งคนเดิม การวิวาทะระหว่างเสียงทั้งสองนำไปสู่แนวคิดเชิงปรัชญาซึ่งเข้าใจได้ผ่านการตีความนัยรหัสที่เชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์ของผู้อ่าน

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องแนวคิดเชิงปรัชญาและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ พบลักษณะที่น่าสนใจ 7 ประการ ดังนี้

ประการแรก แนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ มีเนื้อหาครอบคลุมปรัชญาสาขาต่าง ๆ ทั้งอภิปรัชญา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และญาณวิทยา สื่อถึงความพยายามในการใช้ประเด็นทางปรัชญาที่มีอยู่อย่างหลากหลาย สร้างสรรค์เนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์ให้เป็นวรรณกรรมแนวสร้างสรรค์ตามแบบฉบับของ วินทร์ เลียววาริณ แม้โดยผิวเผินแนวเรื่องยังคงเป็นแนวเดิม ๆ เช่น การรุกรานของมนุษย์ต่างดาว การเดินทางในอวกาศ การเดินทางไปกับเวลา การแช่เย็นให้คนมีชีวิตอยู่ได้นาน การล่มสลายของโลก วาดฝันถึงจักรวาลอื่นและโลกพระศรีอาริย์ ฯลฯ ทว่าผู้อ่านจะสัมผัสกับแนวคิดเชิงปรัชญาซึ่งโดดเด่นขึ้นมาด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย 2 ด้าน คือ 1. ด้านกลวิธีการนำเสนอเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นร่องรอยความคิดของทั้งพุทธและเต๋า เช่น การใช้คติบทซึ่งแสดงให้เห็นการหิวยึดตัวบทอื่น ๆ ในรูปลักษณะข้อความนำเรื่อง การใช้บทสนทนาหรือเรื่องเล่าที่ถูกอ้างอิง เพื่อสื่อจุดยืนหรือทัศนะของตัวละคร เป็นต้น 2. ด้านเนื้อหา คือ ช่องทางสำหรับสอดแทรกแนวคิดทางปรัชญา โดยมากเนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์จะเป็นไปเพื่อวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมหรือสังคมของมนุษย์ วินทร์ เลียววาริณ จึงใช้เนื้อหาดังกล่าวนำไปสู่การอภิปรายถึงปัญหาเรื่องความทุกข์ของมนุษย์ตามทัศนะพุทธปรัชญา และสื่อถึงความระแวงระวังต่ออำนาจของธรรมชาติตามคติเต๋า เพื่อเตือนว่ามนุษย์ควรลดทอนอัตตาและตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หากปรารถนาจะดำเนินชีวิตในโลกที่เต็มไปด้วยกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นสุข ร่องรอยของแนวคิดดังกล่าวสื่อว่า แนวคิดพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋ามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์นิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ อย่างมาก

ประการที่สอง เนื่องจากนิยายวิทยาศาสตร์หลายเรื่องในที่นี้ยังคงวนเวียนอยู่กับการถ่ายทอดภาพความเสื่อมของสังคม หายนะของโลก ด้านมืดของมนุษย์ และวิกฤตการณ์ในอนาคต อันเป็นผลพวงจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ จึงดูเหมือนว่า วินทร์ เลียววาริณ ถ่ายทอดนิยายวิทยาศาสตร์ด้วยน้ำเสียงเดิม ๆ คือเป็นนิยายวิทยาศาสตร์ที่มองวิทยาศาสตร์ในแง่ลบ เช่นเดียวกับนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องอื่น ๆ ที่มีมาก่อนหน้า ทว่าเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดจะพบว่า วินทร์ เลียววาริณ พยายามจะหลีกเลี่ยงเนื้อหาแบบเดิมด้วยการค่อย ๆ สอดแทรกแนวคิดเชิงปรัชญา และทัศนะที่แสดงให้เห็นว่า วิทยาศาสตร์มีแง่มุมหรือมีคุณประโยชน์ หากมนุษย์รู้จักใช้มันอย่างถูกต้อง แม้ระยะแรกนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ จะยังคงแสดงให้เห็นโทษภัยของวิทยาศาสตร์ แต่นิยายวิทยาศาสตร์แทบทุกเรื่องมุ่งวิพากษ์มนุษย์ซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหามากกว่าความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ บางเรื่องสื่ออย่างชัดเจนว่า ระบบคิดหรือสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ไม่อาจปรากฏเป็นความดีหรือความชั่วได้ ตรงเท่าที่มนุษย์มิได้นำระบบคิดหรือสิ่งประดิษฐ์นั้น ๆ มาประกอบกับการกระทำของตน สอดคล้องกับที่ จรูญพร ปรปักษ์ประลัย (2552) กล่าวถึงว่า “...เราคงเห็นชัดว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นเหมือนดาบสองคมที่ให้ได้ทั้ง “ดีเหลือหลาย” และ “ร้ายสุดขีด” ในเวลาเดียวกัน ปัญหาไม่ได้อยู่ที่วิทยาศาสตร์ แต่อยู่ที่คนที่ใช้มันต่างหาก” กล่าวได้ว่าน้ำเสียงของ วินทร์ เลียววาริณ ในระยะหลังเป็นการมองวิทยาศาสตร์ในแง่ประนีประนอมมากขึ้น โดยพิจารณาถึงลงไปว่าเหตุผลที่มนุษย์ไม่สมปรารถนาในการพึ่งพาวิทยาศาสตร์ เพราะความยึดมั่นถือมั่นในกิเลส การมองโลกคับแคบและความไม่รู้แจ้งในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงของมนุษย์เอง

เพราะฉะนั้น หากมองในแง่การเปลี่ยนแปลงจะพบว่า ภาพนำเสนอและน้ำเสียงในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ระยะแรกต่างไปจากระยะหลัง กล่าวคือ นิยายวิทยาศาสตร์ในระยะแรกนำเสนอวิทยาศาสตร์ในฐานะ “เทคโนโลยี” ที่สัมพันธ์กับความเจริญรุ่งเรืองและกิเลสตัณหาของตัวละคร เนื้อเรื่องจะอิงอยู่กับปัญหาอันเกิดจากความทันสมัยหรือความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ฉากจึงเป็นภาพของโลกอนาคตหรือสังคมเมืองในโลกสมมุติ เพื่อความสมจริง ขณะที่นิยายวิทยาศาสตร์ในระยะหลังนำเสนอวิทยาศาสตร์ในฐานะ “ระบบคิด” แม้ยังคงเป็นเหตุแห่งความยึดมั่นถือมั่นของมนุษย์ แต่ได้รับการพิจารณาในฐานะระบบคิดที่มีคุณค่าต่อการเข้าถึงความจริงด้วยเช่นกัน เนื้อเรื่องของนิยายวิทยาศาสตร์ในระยะหลังมุ่งนำเสนอชีวิตของตัวละครเอกซึ่งต้องเผชิญกับความทุกข์ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเป็นผลพวงจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีหรือกระแสโลกาภิวัตน์ จุดเน้นจึงอยู่ที่การแสวงหาวิธีการพ้นทุกข์ของตัวละครเอกมากกว่าเพ่งเล็งหายนะที่ติดพ่วงมากับวิทยาศาสตร์ สำหรับฉากก็เปลี่ยนมาเป็นฉากใกล้ตัวผู้อ่านมากขึ้น จากฉากในโลกสมมุติก็เปลี่ยนเป็นฉากสังคมชนบทหรือสังคมเมืองที่ใกล้เคียงกับ

สังคมในปัจจุบันแทน กล่าวได้ว่า ภาพนำเสนอและน้ำเสียงของ วินทร์ เลียววาริณ ต่อวิทยาศาสตร์ ในช่วงหลังเป็นการมองอย่างลึกซึ้งด้วยเหตุผลว่า วิทยาศาสตร์เป็นระบบคิดที่มีคุณค่า แต่เพราะมนุษย์รับเฉพาะผลิตของวิทยาศาสตร์มากกว่าระบบคิด จึงกลายเป็นการส่งเสริมอวดตา ค้นหา และอุปทาน กระทั่งนำไปสู่ความทุกข์ในที่สุด พัฒนาการดังกล่าวนับว่ามีส่วนช่วยในการเพิ่มความสมจริง เพิ่มความคลุ่มลึกทางความคิด เพิ่มความแปลกใหม่ให้แก่บรรยากาศของนิยายวิทยาศาสตร์ ช่วยทำให้ผู้อ่านไม่รู้สึกราวเรื่องราวในนิยายวิทยาศาสตร์เป็นเรื่องไกลตัว พร้อมทั้งกระตุ้นการขบคิดหาเหตุผลเกี่ยวกับความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน นับเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ นิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้ยิ่งขึ้น

ประการที่สาม ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ มักเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดพุทธปรัชญา ด้วยพื้นฐานของทัศนะและ คำสอนที่ใกล้เคียงกันจึงเป็น จุดเชื่อมโยงให้ปรัชญาเต๋าซึ่งไม่เป็นที่คุ้นเคยของผู้อ่าน เป็นที่ยอมรับ ได้โดยง่าย ทั้งนี้ แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าในเรื่องจะไม่ปรากฏเดี่ยว ๆ แต่ปรากฏในลักษณะส่งเสริม ตอกย้ำ ขับแน่น หรือสนับสนุนแนวคิดพุทธปรัชญา มีน้อยเรื่องที่ วินทร์ เลียววาริณ ใช้ปรัชญาเต๋า เป็นปรัชญาหลัก ทั้งนี้เพราะการใช้ปรัชญาที่ผู้อ่านไม่คุ้นเคยหรือไม่มีพื้นความรู้มาก่อน สุ่มเสี่ยง ต่อการ “อ่านไม่รู้เรื่อง” การตีความผิด ๆ หรือไม่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อเรื่องกับ แนวคิดได้ วินทร์ เลียววาริณ พยายามทำลายข้อจำกัดนี้ด้วยการเพิ่มรายละเอียดแนวคิดเต๋าด้วย คำอธิบายของตัวละคร เสริมอธิบายคำศัพท์ เพิ่มภาคผนวก และแทรกภาพประกอบเรื่อง เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่าน ช่วยให้ติดตามเรื่องได้ง่ายขึ้น ทว่าในทางกลับกัน วิธีการนี้ กลับทำให้บทสนทนาของตัวละครอัดแน่นไปด้วยเนื้อหา รายละเอียดแต่ละส่วนต้องการความเข้าใจ มิใช่เพียงการติดตามเรื่อง ผู้อ่านที่เพิ่งอ่านงานแนวนี้หรือผู้ที่ไม่เข้าใจหลักการเต๋าเพียงพอ อาจรู้สึก ว่างานกลุ่มนี้อ่านยาก หนัก และเต็มไปด้วยเรื่องอ่านแล้วไม่เข้าใจ

อย่างไรก็ตาม การแทรกแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าลงในนิยายวิทยาศาสตร์ นับว่ามีประโยชน์ อย่างมากต่อการเปิดกว้างทางความคิดและการขยายแนวเรื่อง ดังพบว่านิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ช่วงหลังมีแนวโน้มการใช้ปรัชญาเต๋ามากขึ้นและมุ่งเจาะประเด็นปัญหาที่ลึกซึ้ง อาทิ เรื่องอัฐสุตรา มุ่งเจาะปัญหาทางจักรวาลวิทยาควบคู่ไปกับปัญหาความทุกข์ภายในจิตใจของมนุษย์ จุดเด่นของเรื่องนี้ คือ การนำลักษณะงานแนวกึ่งสืบสวนสอบสวนมาใช้กับนิยายวิทยาศาสตร์ โดย ใช้ปรัชญาเต๋าและศาสตร์อี้จิงเป็นแนวคิดหลักในการควบคุมเรื่อง แต่ละบทในหนังสือจัดวางตาม ไตรลักษณ์ทั้งแปดของอี้จิง สื่อถึงการมองโลกและจักรวาลแบบทฤษฎีย้อนกลับตามแนวคิดเต๋า เนื้อหาของแต่ละบทจะสัมพันธ์ไปกับอารมณ์ความรู้สึก ปมในใจ และทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงไป ของตัวละคร เริ่มจากปมขัดแย้งในอดีตที่ค่อย ๆ เข้มข้นขึ้น โดยมีตัวบทจากหลายแหล่ง เช่น

ทฤษฎีฟิสิกส์ใหม่ หลักการทางคณิตศาสตร์ ชีวประวัติบุคคล ตำนาน ข้อความในคัมภีร์ศาสนา ฯลฯ แทรกเข้ามาเพื่อสื่อถึงความคิดของตัวละครที่พัฒนาไปถึงขีดสุดแล้วย้อนคืนสู่วิถีแห่งการละวาง และความว่าง เรียกได้ว่า แนวคิดเชิงปรัชญาแต่ไม่เพียงช่วยปรุงแต่งเนื้อหาและขยายแนวเรื่องให้แปลกต่าง แต่บางครั้งยังช่วยควบคุมโครงสร้างและแนวคิดของเรื่อง ใช้ความแปลกใหม่ของแนวคิด ผสานเข้ากับกลวิธีในการนำเสนอ เพื่อเปิดมุมมองความคิด กระตุ้นให้ผู้อ่านหยุดใคร่ครวญต่อ แนวคิดที่ต้องการนำเสนอและหันมองย้อนถึงวิถีชีวิตในปัจจุบันของตน

ประการที่สี่ ในแง่ของการวางบทบาทระหว่างปรัชญาและวิทยาศาสตร์ พบว่าปรัชญาและวิทยาศาสตร์อยู่ในฐานะคู่ขัดแย้ง โดยปรากฏในหลายลักษณะ เช่น ความคิดภายในจิตใจที่ขัดแย้งกันของตัวละครเอก ตัวละครสองฝ่ายที่มีทัศนคติขัดแย้งหรือการดำรงชีวิตที่ต่างกัน ฯลฯ ทั้งปรัชญาและวิทยาศาสตร์มีภาพนำเสนอและบทบาทเฉพาะที่ต่างอย่างชัดเจน วิทยาศาสตร์ปรากฏในรูปของระบบความคิด สิ่งประดิษฐ์ที่สนองกิเลสตัณหา หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมด้านมืดของมนุษย์ ขณะที่ปรัชญาปรากฏในรูปของความหวัง ทางออกสำหรับการพ้นทุกข์ ตัวละครที่เป็นแบบอย่าง หรือแนวคิดที่เตือนให้เกิดการขบขั้ยังชี้แจงต่ออำนาจทางวิทยาศาสตร์ตลอดจน ความลุ่มหลงในอัตตาของมนุษย์ การวางบทบาทให้ปรัชญาเป็นพระเอกและวิทยาศาสตร์ตัวร้ายไว้ค่อนข้างชัดเจนเช่นนี้ ยังผลให้เรื่องแทบทุกเรื่องมุ่งเน้นไปที่การเตือนใจหรือสั่งสอนมนุษย์ ราวกับว่านิยายวิทยาศาสตร์คือนิทานสอนใจที่กำลังชักจูงให้ผู้อ่านทำความดี เว้นจากความชั่วร้าย (หรือสิ่งที่ชั่วร้าย) และหันกลับมาสำรวจโลกภายในของตนเอง ค้นพบด้านสว่างภายในจิตใจ เข้าใจและมองโลกในแง่บวกที่ วินทร์ เลียววาริณ อยากให้มอง เมื่อเทียบกันแล้ว นิยายวิทยาศาสตร์มีกลวิธีที่แยบคาย สามารถทำให้อ่านรู้สึกว่าการเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องนั้นสมจริงและมีความเป็นไปได้ ด้วยรายละเอียด ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ความเป็นไปได้ของเหตุผล และกลวิธีที่เลือกมาใช้ในการขับเคลื่อนแนวคิด นิยายวิทยาศาสตร์จึงมีพลังในการสร้างความคิดสืบเนื่องและใคร่ครวญต่อสิ่งที่ผู้อ่านกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งอาจส่งผลไปถึงอนาคต ต่างจากนิทานซึ่งผู้อ่านต่างปักใจเชื่อว่าเรื่องราวที่ปรากฏอยู่นั้นเป็นเรื่องสมมติ ไม่อาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริง

ประการที่ห้า ในแง่กลวิธีการนำเสนอแนวคิดพบว่า วินทร์ เลียววาริณ ใช้กลวิธีมากกว่า 1 กลวิธีในการสื่อสารแนวคิด บางเรื่องอาจใช้ถึง 5-6 กลวิธีร่วมกันขับเคลื่อนแนวคิด แสดงให้เห็นว่านิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ นิยมใช้องค์ประกอบแต่ละส่วนร่วมกันขับเคลื่อนแนวคิดมากกว่าจะใจสื่อสารผ่านองค์ประกอบส่วนหนึ่งส่วนใดอย่างโดดเด่น เป็นผลให้เวลาวิเคราะห์มีข้อมูลบางส่วนที่ทับซ้อนกัน จึงยากที่จะวิเคราะห์แต่ละกลวิธีอย่างโดด ๆ โดยไม่กล่าวถึงกลวิธีอื่น ๆ หรือองค์ประกอบอื่นร่วมเลย เพราะฉะนั้น ในการวิเคราะห์ผู้วิจัยจึงต้องกล่าวถึงส่วนอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กันด้วยเสมอ เพื่อแสดงให้เห็นว่ากลวิธีที่กำลังวิเคราะห์อยู่นั้น สื่อสารแนวคิดเชิงปรัชญา

ด้วยวิธีการเช่นไร งานกลุ่มนี้จะยังคงปรากฏร่องรอยงานแนวทดลองอยู่บ้าง ทว่าโดยภาพรวมมิใช่ กลวิธีหรือหาที่เน้นความแตกต่างทางรูปแบบ แต่เป็นกลวิธีที่เกิดจากการใช้องค์ประกอบย่อย ๆ เช่น คติบท ชื่อเรื่อง ตัวละคร สัญลักษณ์ ฯลฯ สอดประสานกันเป็นหลัก การเลือกใช้องค์ประกอบ ทำหน้าที่ขบขันแนวคิดเช่นนี้ ดอกยั่วว่างานกลุ่มนี้ให้ความสำคัญแก่นิเวศและแนวคิดเหนือ รูปแบบ เป็นไปได้ว่า รูปแบบที่โดดเด่นนั้นอาจข่มเนื้อหา ข่มความคมของแนวคิดหรือทำให้ แนวคิดไปไม่ได้ไม่ไกลเท่าที่ควร เพราะสำหรับนิยายวิทยาศาสตร์ นวัตกรรมทางความคิดย่อมสำคัญ กว่านวัตกรรมด้านรูปแบบ

อนึ่ง กลวิธีการนำเสนอแนวคิดที่พบมากที่สุด คือ การใช้สัมพันธบทประเภทคติบทนำ เรื่องแต่ละเรื่อง เพื่อบอกนัยยะ บอกไปแนวคิด หรือเป็นหมุดหมายของความคิด เพื่อให้ผู้อ่าน ไม่หลงทาง จับแก่นเรื่องได้ง่าย และมองเห็นแนวคิดชัดเจนขึ้น การใช้คติบทนำเรื่องนี้คล้ายคลึง กับการใช้บทความนำเรื่องในหนังสือ “สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน” ซึ่งก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ ส่วนหนึ่งว่าเป็นการปิดกั้นจินตนาการของผู้อ่าน ดังเช่นที่ สกฤต บุญยทัต (2542) วิจารณ์ว่า

การรวมกันในลักษณะเช่นนี้เป็นผลดีต่อความเป็น ‘หนังสือเล่มหนึ่ง’ ที่มีข้อมูล แห่งการรับรู้ในข้อสงสัยที่ไม่รู้ผ่านการตีความและอธิบายความที่สมบูรณ์ แต่กับการเสพ หนังสือเล่มนี้ในมิติของ ‘วรรณกรรม’ ผู้อ่านแทบไม่ต้องใช้ภูมิรู้หรือความเข้าใจส่วนตน จินตนาการกับประเด็นความคิดอันเป็นข้อสงสัยต่างๆเลย ทุกบทตอนเหมือนมี “คู่มือ” ประกอบการทำความเข้าใจได้เสร็จสรรพ ซึ่งตรงนี้เองที่ทำให้ สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน ตกอยู่ในสภาพของการเป็นหนังสือที่ดี แต่เป็นวรรณกรรมที่ “ขาดเสน่ห์ด้านการรับรู้” ต่อผู้อ่านไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง

ทว่าในกรณีของคติบท ผู้วิจัยมีทัศนะว่าข้อความนำเรื่องดังกล่าวมิได้สื่อสารถึงขั้นอธิบาย ความหรือตีความ ผู้อ่านต้องเชื่อมโยงระหว่างความคิดในคติบทกับแนวคิดในนิยายวิทยาศาสตร์ ด้วยตนเอง หากอ่านเฉพาะนิยายวิทยาศาสตร์จะได้ความคิดอย่างหนึ่ง แต่ถ้าอ่านคติบทประกอบ ความคิดดังกล่าวอาจสมบูรณ์ยิ่งขึ้นหรือทำให้เกิดความคิดใหม่ในอีกลักษณะหนึ่ง นับได้ว่าการใช้ คติบทเป็นกิจกรรมทางปัญญาที่นำไปสู่ความงอกงามทางความคิด นอกจากนี้ คติบทยังสื่อถึงตัวบท อันหลากหลายซึ่งวายุเวียนในผลงานของ วินทร์ เลียววาริณ ทำให้มองเห็นอิทธิพลทางความคิดที่ ควบคุมทัศนคติหรือส่งผลต่อการสร้างสรรค์งานของ วินทร์ เลียววาริณ โดยมากเป็นความคิดทาง พุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า นับเป็นการดอกยั่วสมมุติฐานของผู้วิจัยที่ว่า แนวคิดในการสร้างสรรค์ งานกลุ่มนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ได้รับอิทธิพลจากพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า

สำหรับกลวิธีที่เหลือสามารถเรียงตามลำดับได้ดังนี้ การนำเสนอแนวคิดผ่านชื่อเรื่อง 17 เรื่อง ผ่านพัฒนาการของเรื่องและตัวละคร 18 เรื่อง ผ่านผู้เล่าเรื่อง 15 เรื่อง ผ่านคู่ตรงข้าม 12 เรื่อง ผ่านสัญลักษณ์ 12 เรื่อง ผ่านสัมพันธบทประเภทการอ้างอิง 5 เรื่องและผ่านการประสานทัศนศิลป์และวรรณศิลป์ 3 เรื่อง จะพบว่ากลวิธีทั้ง 6 วิธีดังกล่าวพบในสัดส่วนใกล้เคียงกัน ยกเว้นการประสานทัศนศิลป์และวรรณศิลป์ กลวิธีในลำดับต้น ๆ ยังคงวนเวียนอยู่กับการใช้องค์ประกอบของเรื่องในการสื่อสารแนวคิด บางกลวิธีมีการแฝงนัยปะปนอยู่ ส่งผลให้เนื้อหาของเรื่องแฝงเร้นน้ำเสียงเสียดสีได้อย่างน่าสนใจ นอกจากนี้ การใช้คู่ตรงข้ามและสัญลักษณ์ อันเป็นกลวิธีที่พบรองลงมาก็เปิดโอกาสให้ผู้อ่านใช้ความช่างสังเกต การเชื่อมโยงข้อมูลและประสบการณ์ เพื่อตีความแนวคิดที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการนำเสนอ เรียกได้ว่าแต่ละกลวิธีล้วนนำไปสู่การตีความอันกิจกรรมทางปัญญาทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของนิยายวิทยาศาสตร์ในที่นี้อยู่ที่การทดลอง “เล่น” กับหลายสิ่ง เช่น มุมมองความคิด ความเหนือจริง รูปแบบวิธีการเล่าเรื่อง ภาษา องค์ความรู้ที่หลากหลาย ฯลฯ ยังผลให้งานของ วินทร์ เลียววาริณ สามารถเสียดสีล้อเลียนโลกและมนุษย์ ตลอดจนแฝงเร้นแนวคิดเชิงปรัชญาได้อย่างกลมกลืนและน่าสนใจ

ประการที่หก อาจด้วยความลุ่มลึกทางความคิด อันเป็นผลจากความเป็นนักอ่านและการศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่สนใจอย่างจริงจัง เมื่อประกอบกับกลวิธีการนำเสนอแนวคิดที่แยบยลจึงเป็นผลให้นิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ในระยะหลัง (ปี พ.ศ. 2553-2554) มีน้ำเสียงและชั้นเชิงในการประพันธ์พัฒนาขึ้นนิยายวิทยาศาสตร์ในระยะแรก กล่าวคือ นิยายวิทยาศาสตร์ช่วงแรก ๆ จะเน้นเรื่องราวการสำรวจโลกภายนอกของมนุษย์ เน้นการนำเสนอแนวคิดเชิงพุทธปรัชญาเป็นหลัก ทั้งนี้อาจมีแนวคิดเชิงปรัชญาอื่น ๆ แฝงอยู่ประปราย แต่ไม่หนักแน่นเท่าพุทธปรัชญา สอดคล้องกับที่ วรรณพร ปิ่นแก้ว (2547) กล่าวเรื่องสั้นแนวปรัชญาในช่วงปี พ.ศ. 2537-2545 ของ วินทร์ เลียววาริณ ว่า “...เป็นเรื่องที่แสดงถึงด้านมืดของจิตใจมนุษย์ที่ถูกเก็บซ่อนไว้ภายใต้ภาพลักษณ์ที่ดี เนื้อหาของเรื่องสั้นแนวนี้นั้นเน้นการนำเสนอความคิดในเชิงพุทธปรัชญาซึ่งกล่าวถึงความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์และทุกสรรพสิ่งในโลก”

ปรัชญาทั้งหมดจะเน้นถึงปัญหาทางสังคมและปัญหาเกี่ยวกับมนุษย์ เพื่อการสร้างความตระหนักรู้ เล่นกับมุมมองความคิดของผู้อ่าน แต่ไม่เจาะจงเนื้อหาที่ลึกซึ้งมากนัก แต่ในระยะหลังผู้วิจัยพบว่านิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ใช้กลวิธีการนำเสนอแนวคิดที่ซับซ้อนและมีชั้นเชิงยิ่งขึ้น สอดคล้องกับที่ รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ (2556 ข, หน้า 265) กล่าวถึงนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ว่า

หากเปรียบเทียบนิยายวิทยาศาสตร์ทั้ง 3 เล่ม จะเห็นได้ชัดว่า วินทร์ เลียววาริณ มีชั้นเชิงฝีมือดีขึ้นเป็นลำดับ เล่มแรกเป็นการเล่าเรื่องเสียดสีมาก แต่เล่มหลัง ๆ ใช้รูปแบบการเล่าหลากหลาย โครงเรื่องซับซ้อน ตัวละครมีเล่ห์เหลี่ยมและในแง่การพิมพ์ก็พิถีพิถันกับการพิสูจน์อักษรมากขึ้น คำไม่ขาดไม่เกินจนชวนจนนเหมือนเล่มแรก

นอกจากกลวิธีดังกล่าว นิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ในระยะหลังยังเจาะประเด็นปัญหาที่ลึกซึ้งขึ้น มีความเข้มข้นทางความคิด มุ่งเน้นให้ผู้อ่านหันมาสำรวจโลกภายในของตนมากขึ้น แนวคิดเชิงปรัชญาแต่เริ่มมีบทบาทเด่นขึ้นพอ ๆ กับพุทธปรัชญา นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้งศาสตร์ทางปรัชญาอื่น ๆ ที่มีแนวคิดใกล้เคียงกัน เช่น ปรัชญาเซน ศาสตร์อิจิง ฯลฯ มาสนับสนุนให้แนวคิดเชิงปรัชญาที่มีอยู่เดิมลึกซึ้งขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื้อหานิยายวิทยาศาสตร์ในฉบับที่มากขึ้นแสดงให้เห็นว่า วินทร์ เลียววาริณ ค้นคว้าข้อมูลอย่างหนัก กระทั่งทำให้เนื้อหาบางช่วงดูหนักและเต็มไปด้วยสาระข้อมูล ดังบทวิจารณ์เรื่องอภิสวรรค์ของเว็บไซต์สยามอินเทลลิเจนซ์ (Siam intelligence) (2553) ตอนหนึ่ง ความว่า

...การที่วินทร์ “อัด” บทบรรยายที่เล่าเรื่องอิจิงและฟิสิกส์ลงในเรื่อง ทำให้บทสนทนาของตัวละครแข็งแกร่งกระด้างไปบ้าง เนื้อเรื่องบางช่วงอาจเหมือนตำราเรียน เราจะเห็นบทสนทนาที่นักโบราณคดีคนหนึ่งถามว่า “ทฤษฎีนี้คืออะไร?” และได้คำตอบจากนักคณิตศาสตร์ราวกับเป็นย่อหน้าที่คัดมาจากหนังสือเรียนอยู่บ่อยครั้ง

การเน้นหนักทางเนื้อหาดังกล่าวอาจเป็นผลให้ผู้อ่านมือสมัครเล่นหรือผู้ที่ไม่สนใจในปรัชญาหรือวิทยาศาสตร์เกิดความเบื่อหน่ายและติดขัดในรับสาร แต่หากเป็นผู้อ่านที่สนใจปรัชญาหรือผู้ที่มีความชัดเจนในการตีความจะสนุกสนานและตื่นตาตื่นใจไปกับแนวคิดและทฤษฎีใหม่ ๆ ผลงานกลุ่มนี้จึงยังคงมีกลุ่มผู้อ่านคับแคบ ไม่อาจไปได้ไกลสมความความตั้งใจของ วินทร์ เลียววาริณ ซึ่งต้องการให้นิยายวิทยาศาสตร์ของตนเป็น “ไอโอได้นทางปัญญา” สำหรับผู้อ่าน

ประการสุดท้าย จากการศึกษาพบว่านิยายวิทยาศาสตร์มีบทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์มนุษย์และสังคมของมนุษย์ วินทร์ เลียววาริณ ใช้ประโยชน์จากคุณสมบัติดังกล่าวเป็นช่องทางรองรับแนวคิดเชิงปรัชญาของตน ใช้กลวิธีและจินตนาการส่งเสริมการขับเคลื่อนแนวคิดที่มีความหมาย แสดงให้เห็นว่า นิยายวิทยาศาสตร์เป็นประเภทหนึ่งของกลุ่มงานที่รองรับแนวคิดเชิงปรัชญาได้อย่างเหมาะสม สามารถทำลายกำแพงของความเป็นไปไม่ได้ด้วยจินตนาการ

เปิดโอกาสให้นักเขียนได้สนุกกับการทดลองเล่นกับศาสตร์ที่หลากหลาย เช่น ทฤษฎีใหม่ ๆ ในวงการฟิสิกส์ ปรัชญาบริสุทธิ์ ปรัชญาประยุกต์แขนงต่าง ๆ ฯลฯ คล้ายเป็นแสงแห่งความหวังให้กลุ่มงานนี้ขยายช่องทางไปได้อีก ทั้งยังถือว่าปรัชญาศาสนาและวิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ หากมนุษย์เข้าใจศาสตร์ทั้งสองอย่างแท้จริง อาจนำไปสู่คำตอบที่ตนแสวงหา วิทยาศาสตร์ทำให้ผู้อ่านมีจินตนาการ มีพลังทางปัญญา และไม่ยอมแพ้ต่อความเป็นไม่ได้ทั้งปวง ขณะที่ปรัชญาช่วยรังสรรค์สีก่อมนคน สอนให้เข้าใจธรรมชาติ มองโลกตามความจริง ยอมรับและมองเห็นความบกพร่องของตน

หากพิจารณาในแง่ ศาสตร์ทั้งสอง คือ วิทยาศาสตร์และปรัชญา อาจเปรียบได้กับ หินและหยาง ผู้วิจัยพิจารณาในแง่หนึ่งว่า เรื่องราวในนิยายวิทยาศาสตร์เป็นเสมือนแบบจำลองที่แสดงการหมุนวนแบบวัฏจักรระหว่างหินและหยาง ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ นิยายประเภทหินและหยางไม่สมดุล (จบด้วยความโศก หายนะ ความหลงผิดของตัวละคร ฯลฯ) และนิยายประเภทแสดงสมดุลระหว่างหินหยาง (จบด้วยความสุข ความรู้แจ้งเห็นจริงของตัวละคร ฯลฯ) ทั้งนี้หากสังเกตจะพบว่า นิยายวิทยาศาสตร์ในเล่มแรก ๆ มักเป็นนิยายประเภทหินและหยางไม่สมดุล โดยแสดงให้เห็นว่าการใช้พลังสูงสุดโตงจะทำให้เกิดหายนะและความทุกข์ที่คาดไม่ถึง ทว่านิยายวิทยาศาสตร์ในช่วงหลัง จะเป็นนิยายที่จบเรื่องสมดุลระหว่างหินหยางหรือจบเรื่องด้วยการเข้าสู่หินของตัวละคร เนื้อหาจะเริ่มต้นด้วยการที่ละครเอกมีคุณสมบัติแบบหยางสุดโตง คือ ยึดมั่นในหลักการทางวิทยาศาสตร์หรือยึดมั่นอดีตของตนอย่างฝังแน่น จากนั้นจึงค่อย ๆ เปลี่ยนทัศนคติของตนไปสู่แนวคิดแบบหิน คือ สามารถละวางจากสิ่งที่ตนยึดมั่นถือมั่นหรือค้นพบหนทางในการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุล ไม่เป็นทุกข์เช่นเดิมอีก การเปลี่ยนทัศนะจากหยางไปเป็นหินเช่นนี้ เป็นผลจากการที่ตัวละครดังกล่าวผ่านสถานการณ์บางอย่างที่นำไปสู่การเรียนรู้การใช้ชีวิต รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนทัศนะกับบุคคลแวดล้อมที่มีแนวคิดแบบหินเป็นพื้นฐาน นิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ จึงเป็นเสมือนแบบจำลองการหมุนวนระหว่างหินและหยาง ซึ่งเรียกร้องให้ผู้อ่านรักษาสมดุลในชีวิตของตน หันกลับมาสำรวจตนเองและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมอย่างรู้เท่าทัน นับว่าผลงานกลุ่มนี้สะท้อนถึงพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋าแทบทุกกระบวนการทั้งด้านแนวคิด เนื้อหา และกลวิธีการนำเสนอ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญาในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ พบว่ามีประเด็นซึ่งเห็นว่าควรศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ เพิ่มเติมดังนี้

1. ควรศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาและกลวิธีการนำเสนอแนวคิดเชิงปรัชญาในผลงานประเภทอื่น ๆ ของวินทร์ เลียววาริณ

2. ควรศึกษาสัมพันธ์บทในผลงานของวินทร์ เลียววาริณ เนื่องจากพบว่าผลงานหลายประเภทของ วินทร์ เลียววาริณ เช่น หนังสือรวมเรื่องสั้น นวนิยาย หัสนิยาย เป็นต้น มักหยิบยืมตัวบทจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ตำนาน วาตะ คำคม วรรณทอง ศาสตร์ความรู้ เป็นต้น มาเรียบเรียงและผสมลงในผลงานของตนอย่างแยบยล หากสามารถทำได้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษา กลวิธีการประพันธ์และที่มาแห่งความคิดซึ่งหล่อหลอมให้ วินทร์ เลียววาริณ แสดงทัศนะเชิงวิพากษ์ต่อชีวิตและสังคมได้อย่างน่าสนใจ

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษา

1. สถาบันศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนควรจัดให้นิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ เป็นหนังสืออ่านนอกเวลา เนื่องจากผลงานดังกล่าวมีคุณค่าในการเสริมสร้างจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ไม่เพียงส่งเสริมให้ผู้อ่านรู้จัก คิดต่าง คิดกว้าง คิดเป็น หากยังกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านเหลียวมองสังคมอย่างมีสติรู้เท่าทัน มองโลกบนพื้นฐานความเป็นจริงในแง่มุมที่กว้างออกไป

2. ภาควิชาปรัชญาของสถาบันศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปรัชญา ควรนำผลงานของ วินทร์ เลียววาริณ ไปศึกษา เนื่องจาก วินทร์ เลียววาริณ ได้สอดแทรกแนวคิดเชิงปรัชญาลงไปในผลงานของหลากหลายประเภท โดยเฉพาะนิยายวิทยาศาสตร์ สารคดี และหนังสือปรัชญา นับเป็นการขยายพรมแดนทางการศึกษาระหว่างวรรณกรรมและปรัชญาที่น่าสนใจประการหนึ่ง